

Oenighet i Haag

Rättens ordförande underkänner domen mot Mladić

Som väntat fastställdes den 8 juni domen mot Ratko Mladić. Den stora nyheten är inte att Mladić fällades för folkmord, utan att rättens ordförande, Prisca Matimba Nyambe, anmälde skiljaktig mening och godtog försvarets överklagande på alla punkter utom en. Via en rad exempel menar Nyambe att rätten brutit mot juridisk praxis och tribunalens regler. Man har inte beaktat invändningar från försvaret eller iakttagelser av FN-personal och internationell militär. I stället har man litat till personer som sluppit åtal för folkmord i utbyte mot vittnesmål. Vad gäller punkten deportation bortser rätten från att FN förordade evakuering av kvinnor och barn. Inte heller har domstolen tagit hänsyn till att 70 % av de dödade männen, enligt dess egen expert, var soldater och har inte klarlagt hur många som arkebuserades, respektive dog i strid. Nyambes slutsats blir att rättegången bör genomföras på nytt.¹

Av lika stort intresse är på vilka grunder rätten avvisar åklagarens yrkande att folkmord, förutom i Srebrenica, skulle ha ägt rum i ytterligare sex kommuner. Domstolen understryker att endast mellan 0,5 och 2,4 procent av Bosniens muslimska befolkning var bosatt i dessa områden, vilket inte utgör en ”substantiell” andel av invånarna. Åklagaren invänder att befolkningen i Srebrenica utgjorde 2 procent av landets muslimer, en jämförelsen som indirekt ifrågasätter folkmordet. För övrigt talar åklagare och domare om befolkningsandelar inte om andelen dödsoffer, vilket enligt folkmordskonventionen vore relevant.

Under Bosnienkriget förlorade 3,4 procent av muslimerna livet.² Detta kan jämföras med andelen döda inom olika folkgrupper i andra världskrigets Bosnien: kroater 6 %, muslimer 9 %, serber 17 %, judar 77 %.³ Siffrorna illustrerar att Haagdomstolen har bidragit till en devalvering av Förintelsen och andra folkmord (armenierna 1915, Rwanda 1994). I dessa fall talar vi om dödssiffror på 50–60 procent eller mer av en given folkgrupp. I vissa europeiska länder mördades 90 % av judarna. Det som hände i Bosnien 1992–1995 kommer inte i närheten av detta och är inte samma fenomen.

¹ [MLADIC A J REDACTED SIGNED \(irmct.org\)](https://www.irmct.org/en/press-releases/2017/06/08-06-17-mladic-verdict)

² Jfr Tokača, M. (2012). Bosanska knjiga mrtvih: ljudski gubici u Bosni i Hercegovini 1991-1995. The Bosnian Book of the Dead : human losses in Bosnia and Herzegovina 1991-1995_Sarajevo, Istraživačko-Dokumentacioni Centar samt folkräkningen 1991. https://bs.wikipedia.org/wiki/Po-pis_stanovni%C5%A1tva_u_Bosni_i_Hercegovini_1991.

³ https://www.kjellmag.se/wp-content/uploads/Texter_folkmord/Genocide-as-a-Concept-in-Law-and-Scholarship.-2008.pdf s 165

Innan rättegångarna i Haag kunde varken forskare eller jurister föreställa sig att enskilda massakrer skulle betraktas som folkmord. Tanken formulerades av Mahmoud Sherif Bassiouni, en amerikansk juristprofessor som genomförde den studie om våldet i Bosnien som låg till grund för tribunalens arbete. Bassiouni sade inför USA:s kongress att det inte hade begåtts ett folkmord i Bosnien – om man utgick från folkmordskonventionen – men att det kanske vore annorlunda om man intog en ”progressiv” attityd och talade om ”lokala” folkmord.⁴ Utan USA:s inflytande skulle sådana resonemang inte ha förekommit i Haag, där man för övrigt tillämpat en anglosachsisk tradition som är främmande för europeisk rätt (t.ex. förhandlingar med åtalade om brottsrubricering och straffflinring). Granskar man domarna står det klart att man inte utgått från konventionens formulering ”förgöra en grupp... helt eller delvis.” Massakern i Srebrenica definieras t.ex. som ett massmord vilket tillsammans med deportation utgör folkmord.⁵ I den nu bekräftade domen från 2017 nämns bara att ”tusentals” män mördades.

Folkmord uppfattas som det värsta av alla brott och vi tar intuitivt fasta på förövarnas våld och offrens lidande. Det är emellertid inte gärningarnas karaktär som avgör om ett folkmord har begåtts, utan deras syfte. Det specifika med folkmord är att brottet riktas mot ett kollektiv, inte mot individer. I centrum står inte enskilda människors lidande, utan förgörandet av en folkgrupp. Det var detta som drabbade judarna i Europa 1941–1945, men inte inträffade på Balkan 1991–1999. Att ett sådant konstaterande skulle innebära ett förringande av offrens lidande är orimligt. Det råder inga som helst tvivel om att kriget i f d Jugoslavien fördes med stor grymhet och att muslimerna i Bosnien drabbades hårdare än serber och kroater. Av 39 000 civila dödsoffer under nära fyra års krig i Bosnien var 33 000 bosnjaker.⁶ Det som hände är en tragedi, men bosnjakerna hotades till skillnad från judarna inte av utplåning. Om vi lämnar folkmordskonventionens ordalydelse och innebörd hamnar vi med nödvändighet i en situation där mordet på Europas judar relativiseras, vilket strider mot moral och intellektuell redlighet. Srebrenica är inte detsamma som Auschwitz.

⁴ https://www.kjellmag.se/wp-content/uploads/Texter_folkmord/Genocide-as-a-Concept-in-Law-and-Scholarship.-2008.pdf s 166

⁵ K. Magnusson: Vad har Haagtribunalen sagt om Srebrenica. 2021
<https://www.kjellmag.se/wp-content/uploads/Aktuellt/Vad-har-Haagtribunalen-sagt.pdf>

⁶ Jfr not 2.

EU-kommissionären Didier Reynders vill straffa den som ”förnekar folkmord”.⁷ I Sverige antog man i våras att det handlade om Förintelsen,⁸ vilket inte är fallet⁹. Det gäller i hög grad Srebrenica och en lag skulle strida mot fri forskning och demokrati.

Kjell Magnusson

Uppsala, 12 juni 2021

⁷ <https://www.brusselstimes.com/news/eu-affairs/155829/member-states-fail-to-transpose-eu-law-criminalising-hate-speech-and-hate-crimes/>

⁸ <https://www.dn.se/varlden/eu-pressar-sverige-att-gora-det-straftbart-att-forneka-forintelsen/>

⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l33178>